Repertorizarea tipologică a folclorului din răspunsurile la Chestionarele lui B.P. Hasdeu

Ion CUCEU, Maria CUCEU*

Key-words: *B.P. Hasdeu, Ion Muşlea, The Folklore Archive of the Romanian Academy, typological indexing of folklore*

Ideile pe care, în 1920 şi 1924, Ovid Densusianu fundamanta cererea sa de înfiinţare a Arhivei de Folklor pe lângă Academia Română nu erau noi, unele preluând, critic şi constructiv, iniţiative ale lui B.P. Hasdeu, cu îndrumarea sa spre cunoaşterea etnografică a *ţinuturilor* matcă, cu *Etymologicum Magnum Romaniae*[1], cu realul efort de promovare a studiilor comparative şi promovarea interesului pentru câteva mari obiective:

1. misiuni speciale în investigaţiile de teren, care nu mai pot fi încredinţate decât unor specialişti bine pregătiţi pentru asemenea studii;

2. cercetările de teren să fie direcţionate spre regiunile importante pentru studiile filologice şi de folclor, ale căror rezultate să marcheze contribuţii cu adevărat ştiinţifice şi pentru dialectologie, nu numai pentru foclcloristică;

3. un Corpus al materialelor etnografice şi folclorice din periodice;

4. o Arhivă de Folklor pe lângă Academia Română, „care va permite într-o zi să se publice o *enciclopedie a folklorului român*, cum şi un atlas folkloric, menit să arate repartizarea geografică a unor motive din creaţiunile noastre populare”;

5. monografii zonale şi microzonale, într-o „serie nouă de publicaţiuni de folklor ale Academiei Române”;

6. publicarea „de studii, mai ales comparative cu privire la folklorul nostru, ceea ce s-a făcut prea puţin la noi şi nu după metode riguroase”.

Dar ideea filologului bucureştean a creării unei arhive-institut, care să permită, cândva în viitor, realizarea marilor lucrări (a *corpusului*, a *enciclopediei* şi a *atlasului*) – idee în pas cu vremea sa, cu realizările similare din Europa Apuseană şi din Scandinavia – devenea relevantă prin accentul pus pe organicitatea proiectului în ansamblul său, prin intuirea exactă a funcţiilor instrumentale ale tipurilor de lucrări pe care le prevedea şi chiar ale *Arhivei folklorice* în totalitatea ei.

Nu vrem să insistăm aici asupra destinului pe care l-au avut intuiţiile geniale ale lui Hasdeu şi propunerile materializatoare ale lui Ovid Densusianu, dar trebuie să

* Institutul „Arhiva de Folclor a Academiei Române”, Cluj-Napoca, România.

[1] Lucrarea epocală a lui Hasdeu constituie, în fapt, prima enciclopedie a limbii şi culturii noastre tradiţionale (Hasdeu 1887−1888).

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

amintim faptul că, în 1930, *Arhiva de Folklor a Academiei Române*, înfiinţată ca urmare a memoriilor înaintate de Ion Muşlea prin Sextil Puşcariu, a preluat atât spiritul hasdeean, cât şi iniţiativele programatice ale lui Densusianu, după cum, în 1925, la lansarea programului monografiilor gustiene, acele intuiţii ale întâiului profesor de filologie comparată al Universităţii din Bucureşti au fost urmate „prea îndeaproape".

Publicând memoriile întemeierii, studiile cu caracter programatic, chestionarele şi rapoartele de activitate ale lui Ion Muşlea, într-un volum (Muşlea 2005), ne-am dat dintru început seama că, iniţial, dezideratul enciclopedic al unei *repertorizări a culturii populare/tradiţionale* nu părea a-l fi ispitit pe tânărul director al institutului clujean întrucât pe primul plan figurau corpusul folclorului, monografiile regionale, iar abia într-un viitor îndepărtat atlasul. Muşlea se simţea mai atras în prima etapă de o *bibliografie sistematică,* pe care o şi începuse încă din perioada activităţii în cadrul Muzeului Etnografic al Ardealului (1926–1928), desigur la sugestia mentorilor săi din Societatea Etnografică Română: Sextil Puşcariu, George Vâlsan şi Vasile Bogrea, dar poate şi din motive personale, pe care le vom cunoaşte abia după o investigare atentă a lucrărilor sale de bibliologie şi a contribuţiei la edificarea celei mai mari biblioteci universitare din România, din perioada 1935–1948, proiectul bibliografic a fost şi primul pus în operă la Arhiva de Folklor a Academiei Române.

Corpusul folclorului, monografiile zonale şi *bibliografia curentă* erau, aşadar, pe lângă „Anuar", punctele tari din programul noii instituţii de cercetări, program aprobat şi încurajat şi de bătrânul Bianu, ţinta nemărturisită a criticilor lui Densusianu, precum şi de Sextil Puşcariu şi de ceilalţi membri ai Muzeului Limbii Române, care doreau ca Arhiva să servească, în felul său, şi altor două proiecte mari academice: *Dicţionarul limbii române* şi *Atlasul Lingvistic Român.*

Pe durata a 18 ani, rapoartele anuale de activitate (Muşlea 2005: 209−276) şi corespondenţa oficială nu menţionează deloc tema repertorizării şi tipologizării documentelor semnificative ale culturii tradiţionale româneşti, ca obiectiv ştiinţific major al instituţiei, cu toate că Muşlea nu pierdea nici un prilej de a-şi procura şi de a recenza cu entuziasm lucrări pe teme similare, apărute în alte părţi (Muşlea 1932, Muşlea 1934), convins că nici în România lucrările de repertorizare generală sau enciclopediile de genul capodoperei lui Hasdeu nu se pot imagina decât în urma unei continue adânciri a instituţionalizării cercetărilor în cadrul arhivelor-institute.

Nici la despărţirea atât de emoţionantă de Densusianu, cel care-i criticase toate demersurile, din evocarea-necrolog *Ovid Densusianu − folclorist* (Muşlea 1939) Ion Muşlea nu pomenea încă nimic despre proiectul unui repertoriu general sau mare corpus de arhivă, a unui index tipologic folcloric care să cuprindă materialele publicate sau extrase din manuscrise de bibliotecă, alături de cele rezultate din cercetări de teren, cu toate că în rest nu-i scăpase nici una din ideile înnoitoare ale celui evocat, pe care să nu i le fi recunoscut drept influenţe nemijlocite şi în programul instituţiei clujene, pe care să nu le fi asumat în propria-i concepţie ştiinţifică.

Această omisiune a repertorizării exhaustive a folclorului, ca funcţie finală a Arhivei, venea fie dintr-o reţinere personală, de conştiinţă profesională, repede ivită în faţa anvergurii şi temerităţii proiectului, fie de-a dreptul dintr-o rezervă a

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

conducătorului Arhivei în a asuma o sarcină şi o misiune atât de grea, ce-i depăşea puterile, mai ales în condiţiile în care la „noul institut" ducea totul în spate, ajutat doar de un secretar pentru care greu obţinea stipendii de la forul tutelar. Desigur, pentru Ion Muşlea *Corpusul* şi *Atlasul folcloric*, reprezentau, cum spuneam, obiective mult mai îndepărtate decât anchetele indirecte de tipul B.P. Hasdeu sau Sextil Puşcariu. Aceste anchete, pe o întinsă reţea de corespondenţi, bibliografia culturii tradiţionale şi elaborarea de monografii zonale prin specialişti stipendiaţi erau punctele tari ale orientării lui Muşlea, asupra cărora şi-a îndreptat toate eforturile.

În 2004, când am încheiat şi lucrarea restitutivă a întemeietorului Arhivei de Folklor a Academiei Române (Muşlea 2004), adunându-i la un loc contribuţiile etnologice proprii de teren, apreciam ca necesară retipărirea monografiilor din vechiul buletin ştiinţific al Arhivei şi editarea treptată a celor aflate între manuscrise. Credeam că asemenea demersuri restitutive prezentau importanţă în evaluarea aportului clujean la cunoaşterea etnografică directă a culturii tradiţionale româneşti:

> După anchetele prin corespondenţi, acoperind, programatic, toate zonele etnografice ale ţării, [cercetările monografice] urmau să constituie a doua principală sursă de adunare de materiale de teren în fondurile documentare. După primii nouă ani, însuşi Muşlea constatase, fapt notabil sub raportul teoriei şi practicii etnografice, că cercetările stipendiaţilor pot atinge performanţe calitative nebănuite şi că rezultatele observaţiei directe sunt, din punct de vedere metodologic, superioare celor obţinute prin anchete indirecte (Muşlea 2004: III).

Constatam atunci că cercetările monografice zonale ale Arhivei de Folclor a Academiei Române au depăşit nivelul ştiinţific al monografiilor dialectale şi folclorice ale lui Densusianu, poate cu excepţia lucrărilor lui Ion Diaconu, mai ales în privinţa aprofundării aspectelor de substrat ale elementelor de cultură populară, dar au lărgit mult şi viziunea teoretico-metodologică asupra domeniului investigat, contribuind la configurarea ideii de repertoriu de arhivă ca bază documentară a domeniului, lărgind structura fondurilor documentare de la Cluj:

a) acestea au sporit ponderea descrierilor etnografice pe bază de observaţie directă şi din perspectiva nativului;

b) au reconsiderat şi reevaluat rolul şi însemnătatea variantelor;

c) au mutat accentul de pe identificarea şi repertorizarea sistematică a existenţei şi circulaţiei motivelor şi temelor într-un spaţiu geografic determinat, pe contactul etnografului cu realitatea etnoculturală, pe „dialogul" cercetător – subiecţi anchetaţi;

d) au accentuat, prima oară în etnologia românească, necesitatea viziunii holistice asupra culturii unei zone sau subzone, dând astfel şi mai multă substanţă demersurilor investigatorice;

e) au marcat apariţia „jurnalelor de teren", în filele cărora textele prelevate alternează cu adnotările etnografului.

Preocupat atât de stăruitor de cercetările monografice zonale, de „Anuarul Arhivei de Folklor" şi de bibliografie, Ion Muşlea n-a uitat, totuşi, de celelalte trei mari obiective: *Corpusul folclorului* (*Atlasul*), de *Repertoriul de arhivă* sau de *Enciclopedia folclorului*.

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

Asemenea lui Constantin Brăiloiu, Ion Muşlea s-a arătat mai preocupat decât alţi contemporani de ceea ce am putea numi procesul de edificare internă a *Arhivei de Folklor a Academiei Române*, în special prin fişele cumulative ale *Catalogului tematic,* întocmit pe baza materialelor din primele aproape 800 de manuscrise cu răspunsuri la chestionarele sale, unde se configurau, schiţat, veritabile articole-voci ale unui potenţial instrument de lucru ce dă seamă de existenţa şi de ariile de difuziune ale credinţelor, reprezentărilor şi practicilor rituale atestate de corespondenţii săi, de răspândirea geografică a unor teme şi motive. Aceste fişe cumulative, ordonate alfabetic în vechiul fişier al Arhivei din Cluj, erau adesea însoţite de trimiteri bibliografice abreviate, de menţiuni referitoare la răspândirea unor ritualuri şi de complexitatea structurilor şi funcţiilor acestora, de varietatea tematică a faptelor de limbă şi cultură şi de substratul comportamentelor cotidiene sau festive.

Dezvoltând şi perfecţionând mereu sistemul informaţional intern al Arhivei de Folklor a Academiei Române, Muşlea dădea, astfel, curs dezideratului unei abordări sistemice, în spiritul marelui Hasdeu, a *întregului domeniu al culturii tradiţionale spirituale,* aşa cum fusese reformulat şi în 1920, şi în 1924, de Ovid Densusianu, când acesta scria:

> S-ar ajunge, astfel, să se fixeze circulaţia motivelor folklorice şi cu timpul să se dea acel *Atlas folkloric,* de care am vorbit altădată. Acesta – alături de un *Atlas lingvistic* – care nu ar trebui să ne lipsească iarăşi – ar fi de folos nu numai folkloriştilor, ci şi filologilor, pentru că sunt fapte lingvistice care apar în altă lumină dacă cunoaştem substratul lor folkloric – lucru ce se uită de obicei de filologi (Cuceu 2000: 130).

Ion Muşlea s-a apropiat de această paradigmă a cunoaşterii etnografice formulate de Hasdeu şi Densusianu, care preconizau indirect sau direct şi alcătuirea unui Repertoriu atotcuprinzător, ca bază documentară unică în vederea elaborării *Atlasului folkloric,* a *Corpusului folclorului* şi chiar a unei *Enciclopedii a culturii tradiţionale*, deoarece şi pentru cercetătorul clujean „filologia, folklorul, etnografia nu pot fi despărţite şi numai din colaborarea lor poate ieşi mai multă lumină în limpezirea unor probleme" (Cuceu 2000:130). De fapt, Ion Muşlea cunoştea această idee generoasă şi în mod direct de la vizionarul George Vâlsan – ctitorul Şcolii etnologice clujene (Vâlsan 2001).

Împrejurări istorice l-au determinat pe Muşlea, după 1948−1949, să se consacre, în ultima parte a vieţii, fondului de răspunsuri la chestionarele B.P. Hasdeu, din cele 19 volume de la Biblioteca Academiei Române, ajunse la Cluj, pentru a fi utilizate de autorii *Dicţionarului Academiei*. Acest fapt, ce a avut ca efect benefic definitiva reapropiere a fondatorului Arhivei de proiectul *Repertorizării tipologice a culturii spirituale populare*, ce va duce, cum ştim, la constituirea unui modern sistem de indexare ce s-a impus prin volumul postum publicat de Ovidiu Bârlea, în 1970 (Muşlea, Bârlea 1970), şi a unui *Repertoriu* cuprinzător de fişe, ca instrument de arhivă. Tenace, dar temător de apăsarea timpului şi nesigur pe finalitatea demersului, anunţa, până prin 1955−1956, doar un simplu *instrument de arhivă,* deschis şi perfectibil, „în serviciul cercetătorilor clujeni prin extrasele şi copiile făcute" (Muşlea, Bârlea 1970: 74), care ar fi urmat să completeze materialele

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

exemplar sistematizate din fondul propriu de manuscrise obţinute prin anchetă indirectă.

Până să ajungă la ideea publicării unui *Repertoriu general* al folclorului din fondul Hasdeu, fondatorul Arhivei de Folclor a Academiei Române se gândise doar la

> despoierea acestui preţios material. Planul meu iniţial era să rezum tot materialul folcloric, copiind, când era cazul, unele texte în întregime pentru ca, atunci când manuscrisul va fi dus la Bucureşti, să rămână şi la Cluj posibilităţi de consultare a importantului fond, măcar în această formă redusă. Intenţia mea a fost deci îmbogăţirea materialului Arhivei de Folclor, perfecţionarea mijloacelor de documentare şi de lucru ale folcloriştilor clujeni (Muşlea, Bârlea 1970: 72).

Mai apoi, evocând cu timiditate şi modestie, dar şi temerar, eventualitatea unei *versiuni publicabile* a *Repertoriului* n-a abandonat nicidecum ideea „perfecţionării" instrumentului de uz intern, fapt evidenţiat de obiectivul abordării exhaustive a tuturor temelor, motivelor, riturilor şi sărbătorilor, a elementelor de mitologie şi celor mai difuze manifestări ale spiritualităţii tradiţionale româneşti.

Circumscriindu-şi conceptual demersul, în comunicarea ţinută la Secţia de Filologie a Academiei, Muşlea nu îndrăznea să se gândească la marele deziderat al unei Enciclopedii, ci denumea chiar şi această versiune publicabilă a lucrării sale cu termenul simplu, dar în acelaşi timp atât de cuprinzător, de *Repertoriu*. Lucrarea astfel reproiectată ar fi

> în primul rând „un *indice*" (de lucruri sau materii, cum găsim la sfârşitul atâtor volume de materiale folclorice), dar totuşi deosebit de cel amintit mai sus al „Şezătoarei" sau cel al *Textelor dialectale* publicate de acad. Emil Petrovici. Indicele nostru va putea fi atât de amănunţit încât va constitui un mijloc de orientare rapidă şi exactă pentru cercetători (Muşlea, Bârlea 1970: 74).

El mai adăuga, în legătură cu ritualurile, după două exemplificări, că „amănuntele date vor fi aşa de numeroase, încât foarte adesea îl vor dispensa [pe cercetător] să mai consulte manuscrisul original" (Muşlea, Bârlea 1970: 75).

Textele folclorice din Răspunsuri le copiase integral, pentru a îmbogăţi, astfel, fondurile propriei sale creaţii instituţionale: Arhiva de Folclor a Academiei Române. În specificarea exactă a caracterului lucrării, Muşlea preciza că *Repertoriul* edificat de el

> va fi mai degrabă un inventar amănunţit al motivelor cuprinse în [răspunsurile la] *Chestionarul* Hasdeu, *un fel de dicţionar folcloric românesc, din care lipsesc doar definiţiile*, deşi unele din ele vor figura în introducerea studiu. (Muşlea, Bârlea 1970: 75)

Era clară deja reasumarea vechilor proiecte ale lui Hasdeu şi Densusianu, dar aportul interpretativ-constructiv al fondatorului Arhivei de Folclor a Academiei Române începea să revadă tot mai limpede, chiar dincolo de „modestia" formulărilor din comunicarea susţinută de „fostul" membru corespondent în faţa „noilor academicieni" din Secţia literară. Ion Muşlea a fost atât de convingător în demonstraţia sa, iar asistenţa atât de copleşită de grandoarea şi modernitatea viziunii cercetătorului din Cluj, încât mulţi dintre oficialii academici şi specialiştii invitaţi vor fi regretat profund umbra aruncată asupra institutului clujean şi a fondatorului

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

acestuia. Urmare a acestei reafirmări publice s-au ivit, de altfel, perspectivele primei încercări de „reabilitare" a savantului: era cooptat în redacţia „Revistei de Folclor", i se încredinţa coordonarea *Bibliografiei generale a etnografiei şi folclorului*, devine cercetător, prin cumul, şi la Secţia din Cluj a Institutului de Folclor din Bucureşti (1957–1959), unde Mihai Pop ar fi dorit să-l numească şef, se punea problema titularizării sale ca profesor de folclor la Universitatea „Victor Babeş", iar el făcea primele demersuri pentru reluarea „Anuarului Arhivei de Folclor". Ultimele două promisiuni i-au fost, însă, iarăşi refuzate, în cele din urmă.

După atâtea decepţii, Muşlea a găsit, în ultimii 10 ani de viaţă, incredibile resurse morale şi sufleteşti de a se dedica, în totalitate, construcţiei unei moderne baze documentare pentru o serie largă de lucrări de sinteză, creând modelul de repertorizare şi indexare tipologică ce s-a dovedit atât de fecund. În fond, el elaborase, prin *Repertoriul* său, o primă schiţă de *Enciclopedie a culturii tradiţionale*, desigur, doar ca instrument de arhivă pentru cercetătorii din Cluj, aşa cum o prefigurase şi în exemplarul *Catalog tematic al manuscriselor* Arhivei de Folclor a Academiei Române, considerat de Ovidiu Bârlea un model de clasificare şi sistematizare a informaţiei etnografice şi folclorice:

> Fişarea tematică a materialului e mai anevoioasă. Sub acest aspect, Arhiva Institutului de Etnografie şi Folclor a rămas mult în urma celui imprimat pe documentele tehnice, în contrast cu fişarea exemplară din Arhiva de Folclor [a Academiei Române] din Cluj. Aici, Ion Muşlea a procedat la o fişare minuţioasă, mergând până la problematica de amănunt, care ar corespunde subtipului din genurile folclorice. Pe fişa fiecărei probleme de detaliu se află trimiterile prin numerele de inventar, la toate colecţiile care o conţin indicându-se uneori şi paginile acelei colecţii. În chip similar sunt redactate şi fişele materialelor folclorice propriu-zise, o fişă indicând variantele tipului sau subtipului prin acelaşi sistem de referiri (Bârlea 1969: 120).

Elogiindu-i încă o dată interesul pentru excerptarea şi fişarea sistematică şi amănunţită a documentaţiei etnologice din fondul clujean de manuscrise, Bârlea afirma, că

> Se poate bănui că [la Ion Muşlea], dincolo de meticulozitatea impusă de ordonarea materialului depozitat, a primat nevoia de cunoaştere (s.n.), de aici minuţiozitatea fişierului tematic până la nivelul de motiv şi element, prin care, alături de cel regional [catalogul geografic] şi general [catalogul inventar], Arhiva de Folclor se asemuia cu o farmacie cu sertarele riguros compartimentate şi etichetate. A fost o pierdere pentru Universitatea clujeană că nu i-a dat posibilitatea să ţină un curs de folclor, care ar fi stârnit un interes mai viu pentru disciplină (Bârlea 1987: 181).

În ciuda acestor elogii sincere şi calde, Ovidiu Bârlea nu a subliniat suficient deschiderea metodologică pe care o aducea etnologul din Cluj în abordarea sistemică a culturii tradiţionale româneşti prin „modestele" sale *cataloage* şi *repertorii*. Nici în *Metoda de cercetare a folclorului*, nici în *Istoria folcloristicii româneşti* şi nici în această ultimă *efigie*, accentele nu cad din nefericire pe recunoaşterea acestei deschideri, ci asupra meritelor de „organizator", de „gospodar meticulos şi conştiincios", de cercetător robace şi disciplinat. Fără să-i fi observat adânca putere de pătrundere în domeniu şi intuirea caracterului complex şi difuz al întregii culturi tradiţionale, îndemnurile puse în practică referitoare la necesitatea

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

abordărilor holistice a fenomenelor, Ovidiu Bârlea minimiza involuntar aportul teoretic şi metodologic subiacent al lui Muşlea, acela de continuator al proiectelor lui Hasdeu. Pornind de la aprecieri sincere ale unei trăsături dominante: „aceea de organizator, de gospodar meticulos şi conştiincios în cele mari, ca şi în cele mici", Ovidu Bârlea a adăugat cu sinceră admiraţie:

> Să fi căutat mult, atât Sextil Puşcariu, cât şi Ion Bianu, şi n-ar fi putut găsi om mai potrivit pentru a întemeia şi apoi a conduce tânăra Arhivă de Folklor a Academiei Române, înfiinţate pe lângă Muzeul Limbei Române din capitala Transilvaniei (Bârlea 1987: 180–181).

El nu pregeta să-i compare dăruirea şi devotamentul constructiv cu acelea ale ctitorului Bibliotecii Academiei Române, preşedinte al înaltei instituţii de cultură în anii creării Arhivei de Folklor de la Cluj:

> Nu e nici o exagerare în comparaţia că ceea ce a realizat Ion Bianu prin Biblioteca Academiei a înfăptuit şi Ion Muşlea prin Arhiva de Folclor a înaltei instituţii culturale. Se vede că amândoi au moştenit din meticulozitatea şi perseverenţa înaintaşilor ţărani târnăveni, la Ion Bianu părinţi, iar la Ion Muşlea bunici, sortiţi a chezăşui înalte instituţii culturale, pornind de la aproape nimic (*ibidem*).

Ovidiu Bârlea n-a înţeles pe deplin şi n-a apreciat la adevărata valoare demersul înnoitor al lui Ion Muşlea şi probabil nici nu putea să-l înţeleagă de vreme ce considera că munca îndârjită şi devotată a lui Ion Muşlea la elaborarea primului *Repertoriu* complex şi comprehensiv asupra fondului B.P. Hasdeu n-ar reprezenta mai mult decât treapta superioară a contribuţiei sale majore de bibliograf. O afirma direct, cu aplomb, ca pe un suprem elogiu, când de fapt cele scrise erau expresia clară a unei priviri uşor condescendente:

> Germenul bibliografic se va infiltra mai adânc în firea lui Ion Muşlea, aplecarea spre conspectare şi orânduire de material devenindu-i oarecum o a doua natură. Acesteia i se datoreşte opera capitală a vieţii sale: *Tipologia folclorului din răspunsurile la Chestionarele lui B.P. Hasdeu.* Ani de muncă migăloasă şi tăcută s-au scurs cu extragerea datelor privitoare la folclor în vremea când cele 19 volume se aflau la Muzeul Limbei Române în vederea redactării Dicţionarului inventar al limbii noastre. Acestea i-au prilejuit o incursiune mai adâncă în repertoriul românesc, de unde ispita de a întocmi un indice general al folclorului, adăugând la materialele din 1884-1887 şi cele din Arhiva de Folclor din Cluj. Intenţia e atestată de fişele lăsate şi a renunţat numai din cauza lipsei de timp necesară pentru atare muncă titanică (Bârlea 1987: 183)[2].

Această „ispită" de care vorbea Ovidiu Bârlea era, de fapt, rezultanta unei influenţe hasdeene, a unei intuiţii creatoare deosebite a lui Muşlea, era o idee deschizătoare de noi orizonturi în cunoaşterea culturii tradiţionale româneşti, întrucât, aşa cum s-a constatat ulterior prin contribuţiile similare datorate lui Ionel Oprişan (Densuşianu 1975) şi Adrian Fochi (Fochi 1976), dar mai ales ale urmaşilor săi Dumitru Pop, Ion Taloş şi Ion Cuceu s-au făcut câţiva paşi însemnaţi spre o nouă

[2] Din nefericire, când a restituit fişele redactate ale *Tipologiei*, Ovidiu Bârlea n-a înapoiat Arhivei din Cluj şi/sau familiei lui Muşlea şi textele folclorice excerptate din cele 19 volume ale fondului Hasdeu pe care le-a încredinţat unor cercetători din Bucureşti spre a le publica în antologii personale.

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

metodologie de construire a unor repertorii parţiale sau generale asupra culturii tradiţionale româneşti.

După dispariţia neaşteptată a lui Ion Muşlea, în 1966, în Institutul clujean de etnologie şi folclor autoedificarea internă a repertoriilor a continuat prin eforturile colectivelor de cercetare conduse de succesorii săi Dumitru Pop (1966-1969), Ion Taloş (1969-1978) şi Ion Cuceu ca interimar între 1978-1985 şi titular din 1985 până în 2011. Proiectele iniţiale ale fondatorului Arhivei au fost urmărite pe toate planurile activităţii, cu scopul transformării institutului într-un centru european de informare şi documentare etnologică şi de antropologie a culturilor tradiţionale, dezvoltat în spiritul marilor intuiţii ale lui Hasdeu şi Densusianu.

Demersurile acestor ultime perioade sunt notabile mai ales în direcţia concentrării, sistematizării şi valorificării repertoriale prin baze de date sau „corpusuri de arhivă", de interes naţional. De-a lungul mai multor decenii demersuri colective au fost elaborate şi puse la îndemâna cercetătorilor câteva astfel de lucrări:

– *Baza de date asupra colindatului şi colindelor*[3], studiilor monografice şi corpusurile exemplare privind temele *Meşterul Manole* (Taloş 1973, 1997), dicţionarul mitologic *Gândirea magico-religioasă la români* (Taloş 2001), *Cununia fraţilor şi Nunta Soarelui* (Taloş 2004), *Omul şi leul* (Taloş 2007) realizate de Ion Taloş, discipolul atât de preţuit al lui Ion Muşlea;

– Dicţionarul tezaur al proverbelor româneşti, maghiare şi săseşti, o lucrare ce indexează tipologic-tematic 200.000 de texte[4] (Ion Taloş, Ion Cuceu, Virgiliu Florea, Vöö Gabriella şi Hanni Markel);

– *Dicţionarul tipologic al cimiliturilor româneşti* (Ion Taloş, Ion Cuceu, Virgiliu Florea), repertoriu sistematic de arhivă însumând peste 70.000 de texte;

– *Corpusul credinţelor, riturilor şi ritualurilor agrare* de Ion Cuceu, Maria Cuceu[5];

– *Corpusul şi tipologia basmelor despre animale* de Ion Cuceu, Maria Cuceu;

– *Corpusul şi tipologia cântecelor de militărie* de Ion Cuceu, Ion Şeuleanu, Maria Cuceu, Eugenia Bîrlea;

– *Tipologia cântecului propriu-zis din Transilvania* de Lucia Iştoc;

– *Catalogul melodiilor populare româneşti, maghiare şi săseşti*. Autori: István Almási, Lucia Iştoc, Elena Drăgan;

– *Dansuri populare din Transilvania*. Tipologie, de Zamfir Dejeu (Cluj-Napoca, Clusium, 2000).

Aceste lucrări la care se adaugă, în prezent, *Repertoriul general al răspunsurilor la chestionarele şi circularele Ion Muşlea* atestă o preocupare statornică, de edificare treptată a *Repertoriului general al culturii tradiţionale*, în

[3] Din 1965, Ion Taloş s-a angajat să realizeze o *Tipologie a colindelor româneşti*, pe baza tuturor surselor documentare existente.

[4] Din acest mare Dicţionar, Ion Cuceu a publicat o antologie: *Dicţionarul proverbelor româneşti.* Chişinău-Bucureşti, Editura Litera Internaţional, 2005.

[5] Cei doi autori au publicat până acum volumele: *Vechi obiceiuri agrare româneşti* I. Tipologie şi corpus de texte. Bucureşti, Minerva, 1988; Maria Cuceu, *Ritualul agrar al cununii la seceriş*. Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană; Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare româneşti* I. *Pluguşorul în spaţiul românesc extracarpatic*. Studiu introductiv şi corpus de texte. Cluj-Napoca, EFES, 2007; Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare româneşti* II. *Oraţii după colind în spaţiul românesc intracarpatic*. Studiu introductiv şi corpus de texte. Cluj-Napoca, EFES, 2008.

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

spiritul viziunii pragmatice a lui Hasdeu şi Densusianu şi al fondatorului Arhivei de Folclor a Academiei Române.

Cercetătorii etnologi din Cluj-Napoca se alătură, în acest fel, colegilor din Iaşi şi Bucureşti în efortul de elaborare a unor sinteze de interes ştiinţific major.

Bibliografie

Bârlea 1969: Ovidiu Bârlea, *Metoda de cercetare a folclorului*, Bucureşti, Editura pentru Literatură.

Bârlea 1987: Ovidiu Bârlea, *Efigii*, [Bucureşti], Editura Cartea Românească.

Cuceu 2000: Ion Cuceu, *Probleme actuale în studierea culturii tradiţionale*, Cuj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

Cuceu 2003: Maria Cuceu, *Ritualul agrar al cununii la seceriş*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană.

Cuceu 2004: Ion Cuceu, *Monografiile Arhivei de Folclor a Academiei Române*, în Ion Muşlea, *Cercetări etnologice zonale*, Ediţie critică, note şi un glosar de Ion Cuceu şi Maria Cuceu, Studiu introductiv de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, EFES.

Cuceu 2005: Ion Cuceu, *Dicţionarul proverbelor româneşti*, Chişinău-Bucureşti, Editura Litera Internaţional.

Cuceu, Cuceu 1988: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Vechi obiceiuri agrare româneşti*, I, Tipologie şi corpus de texte, Bucureşti, Minerva.

Cuceu, Cuceu 2007: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare româneşti*, I, *Pluguşorul în spaţiul românesc extracarpatic*, Studiu introductiv şi corpus de texte, Cluj-Napoca, EFES.

Cuceu, Cuceu 2008: Ion Cuceu, Maria Cuceu, *Ritualuri agrare româneşti*, II, *Oraţii după colind în spaţiul românesc intracarpatic*, Studiu introductiv şi corpus de texte, Cluj-Napoca, EFES.

Densuşianu 1975: Nicolae Densuşianu, *Vechi cântece şi tradiţii populare româneşti*. Texte din răspunsurile la Chestionarul istoric (1893−1897). Text ales şi stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici şi glosar de I. Oprişan, Bucureşti, Minerva.

Fochi 1976: Adrian Fochi, *Datini şi eresuri populare de la sfârşitul secolului al XIX-lea: Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densuşianu*, Bucureşti, Editura Minerva.

Hasdeu 1887–1888: B.P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicţionarul Limbei istorice şi poporane a românilor*, I–IV, [Bucureşti], Stabilimentul Grafic Socec şi Teclu.

Muşlea 1932: Ion Muşlea, *Un lexicon al superstiţiilor: Handvörterbuch des deutschen Abergleubens*, în „Socetatea de Mâine" (1932), p. 211.

Muşlea 1934: Ion Muşlea, *Handvörterbuch des deutschen Abergleubens*, în „Gând Românesc", 2, p. 93−94.

Muşlea 1939: Ion Muşlea, *Ovid Densusianu – folclorist*, în „Anuarul Arhivei de Folklor", V, p. 1–6.

Muşlea 2004: Ion Muşlea, *Cercetări etnologice zonale*, Ediţie crititcă, note şi un glosar de Ion Cuceu şi Maria Cuceu, Studiu introductiv de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, EFES.

Muşlea 2005: Ion Muşlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, Studii, memorii ale întemeierii, rapoarte de activitate, chestionare. 1930–1948, Ediţie critică, note, cronologie, comentarii şi bibiografie de Ion Cuceu şi Maria Cuceu, Cluj, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene.

Muşlea, Bârlea 1970: Ion Muşlea, Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului*. Din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu, Bucureşti, Editura Minerva.

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)

Taloş 1973, 1997: Ion Taloş, *Meşterul Manole*. Contribuţie la studiul unei teme de folclor european. [vol. I]. Bucureşti, Editura Minerva; Idem, *Meşterul Manole*. Contribuţie la studiul unei teme de folclor european. Vol. II. Corpusul variantelor româneşti. Bucureşti, Editura Grai şi Suflet – Cultura Naţională.

Taloş 2001: Ion Taloş, *Gândirea magico-religioasă la români - Dicţionar*. Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Taloş 2004: Ion Taloş, *Cununia fraţilor şi Nunta Soarelui.* Incestul zădărnicit în folclorul românesc şi universal, Bucureşti, Editura Enciclopedică.

Taloş 2007: Ion Taloş, *Omul şi leul. Mit şi iniţiere în folclorul românesc*, Bucureşti, Editura Academiei.

Vâlsanu 2001: G. Vâlsan, *Studii etnografice, antropogeografice şi geopolitice*. Editate de Ion Cuceu. Prefaţă de Andrei Marga. Postfaţă de Ion Cuceu, Cluj-Napoca, Editura Fundaţiei pentru Studii Europene.

Typological Indexing of Folklore from the Answers to the Questionnaires of B.P. Hasdeu

In 1950, after 65 years from the great linguistic-mythological investigation of B.P. Hasdeu, in severe historical circumstances for the *Folklore Archive of the Romanian Academy* and for the individual destiny of its founder, Ion Muşlea, the typological indexing and the excerpting of the ethnographic-folkloric material was initiated, based on the answers obtained by the great scholar in the *Framework of the Romanian Language Data Collection*.

The authors of this paper undertake a historical and critical reevaluation of the research project of Ion Muşlea, from the period 1950-1956, lying at the foundation, in the Romanian ethnology, of the complex typological studies on our traditional culture and the creation of the information indexing and systematization system, from the other corpuses of folkloric manuscripts: *Ion Pop-Reteganul* (1889-1892), *Nicolae Densusianu* (1895), the *Folklore Archive of the Romanian Academy* (1930), the *Archive of the Institute of Ethnography and Folklore* (1949), the *Archive of the Romanian Ethnographic Atlas* (1966), the *Folklore Archive of Moldavia and Bukovina* (1968).

The authors present the results of the research undertaken by the group of ethnologists from Cluj, who continued the activities initiated by Ion Muşlea, and developed, based on that model: *The Thesaurus Dictionary of Romanian Proverbs* and the *Typological Corpus of Romanian Riddles* (Ion Taloş, Ion Cuceu and Virgiliu Florea), the *Corpus of Animal Tales* (Ion Cuceu, Maria Cuceu), the *Romanian Agrarian Rituals* (Ion Cuceu, Maria Cuceu) etc.

The authors launch the current research project, in which the group of Cluj embarks on indexing the answers to the questionnaires initiated by Ion Muşlea in the old *Folklore Archive of the Romanian Academy*.

BDD-A1125 © 2013 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:56:36 UTC)